



Sygn. akt I UK 336/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 sierpnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Maciej Pacuda (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania K. G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
Oddziałowi w [...]

o podleganie ubezpieczeniom społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 29 sierpnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 4 lutego 2016 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...] decyzją z dnia 26 października 2011 r. stwierdził, że K. G. podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu w okresie od dnia 1 stycznia 2008 r. do dnia 24 stycznia 2011 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej oraz ustalił podstawy wymiaru składek na te ubezpieczenia i składki na Fundusz Pracy.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 28 listopada 2014 r. oddalił odwołanie wniesione od tej decyzji przez odwołującą się K. G.

Sąd Okręgowy ustalił, że ZUS decyzją z dnia 24 lipca 1986 r. przyznał odwołującej się prawo do renty inwalidzkiej według III grupy inwalidów na okres jednego roku, a następnie - w oparciu o orzeczenie Komisji Lekarskiej ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia z dnia 9 lipca 1987 r. - na stałe. Z kolei, decyzją z dnia 5 października 1990 r., wydaną na wniosek odwołującej się z dnia 14 września 1990 r., organ rentowy przyznał jej prawo do renty rodzinnej po zmarłym mężu. Świadczenie to, jako korzystniejsze, pobiera ona do chwili obecnej.

Sąd pierwszej instancji ustalił również, że odwołująca się w okresie od dnia 18 listopada 1997 r. do dnia 25 stycznia 2011 r. prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą. Pismem z dnia 7 grudnia 2010 r. ZUS poinformował ją, że zgodnie z art. 9 ust. 4c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązującym od dnia 1 stycznia 2008 r., osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, mająca ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu do czasu ustalenia prawa do emerytury. Odwołująca się od dnia 1 stycznia 2008 r. została natomiast zgłoszona wyłącznie do ubezpieczenia zdrowotnego. W dniu 2 lutego 2011 r. złożyła korekty dokumentów zgłoszeniowych i rozliczeniowych potwierdzających podleganie ubezpieczeniom społecznym oraz ubezpieczeniu zdrowotnemu w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą w okresie od dnia 1 stycznia 2008 r. do dnia 24 stycznia 2011 r. W piśmie z dnia 31 marca 2011 r. podała jednak, że nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, gdyż nie ma ustalonego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, lecz prawo do renty rodzinnej. Stwierdziła też, że wypłacane jest to ostatnie świadczenie, ponieważ prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy utraciła z chwilą ustalenia prawa do emerytury.

Uwzględniając tak ustalony stan faktyczny sprawy, Sąd pierwszej instancji stwierdził, że występująca w niej kwestia sporna dotyczyła interpretacji art. 9 ust. 4c ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz

art. 27a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (których treść przytoczył). Sąd Okręgowy przypomniał też, że do dnia 31 grudnia 2007 r. wszyscy renciści wykonujący pozarolniczą działalność podlegali dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Natomiast od dnia 1 stycznia 2008 r. - zgodnie z art. 9 ust. 4c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych - sytuacja uległa zmianie w ten sposób, że osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, posiadające ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym do dnia ustalenia prawa do emerytury.

Sąd pierwszej instancji zauważył w związku z tym, że odwołująca się pobierała faktycznie rentę rodzinną jako świadczenie korzystniejsze. Nie ubiegała się o prawo do emerytury. Przyznanie tego świadczenia z urzędu nie było natomiast możliwe z uwagi na treść art. 27a ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 4 lutego 2016 r. oddalił apelację wniesioną przez odwołującą się od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny podniósł, że spór w rozstrzyganej sprawie dotyczył zasadności objęcia odwołującej się obowiązkowymi ubezpieczeniami: emerytalnym, rentowymi i wypadkowym w okresie od dnia 1 stycznia 2008 r. do dnia 24 stycznia 2011 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że zgodnie z art. 9 ust. 4c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych szczególnych, mające ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym do czasu ustalenia prawa do emerytury. Z kolei, art. 27a ustawy o emeryturach i rentach stanowi, że emeryturę przyznaje się z urzędu zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek emerytalny, o którym mowa w art. 27 ust. 2 i 3, oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Przepis art. 24a ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Uwzględniając treść tych przepisów, Sąd Apelacyjny podniósł, że nie ulega wątpliwości, że obowiązujący od dnia 1 stycznia 2008 r. art. 9 ust. 4c ustawy o

systemie ubezpieczeń społecznych ma zastosowanie do osób mających ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy i prowadzących pozarolniczą działalność. Podlegają one obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (z tego tytułu) do czasu ustalenia prawa do emerytury.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, przepis ten ma zatem zastosowanie wobec ubezpieczonej. Ma ona bowiem ustalone prawo do stałej renty z tytułu niezdolności do pracy, której jednak z uwagi na treść art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach nie pobierała. Świadczeniem korzystniejszym jest renta rodzinna po zmarłym mężu, która jest skarżącej wypłacana od dnia 16 sierpnia 1990 r. W takiej sytuacji organ rentowy nie miał obowiązku przyznania z urzędu K. G. emerytury, gdyż nie pobierała ona renty z tytułu niezdolności do pracy. Wypłata tego ostatniego świadczenia była - zgodnie z art. 98 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach - wstrzymana. ZUS byłby natomiast zobowiązany do przyznania ubezpieczonej emerytury z urzędu po podjęciu wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy (por. art. 27a w związku z art. 24a ust. 2).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji prawidłowo podzielił zatem stanowisko organu rentowego, że w zaistniałej sytuacji emerytura mogła zostać przyznana odwołującej się jedynie na jej wniosek.

Ubezpieczona K. G. wniosła do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 4 lutego 2016 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, to jest art. 9 ust. 4c w związku z art. 9 ust. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przy zastosowaniu art. 27a oraz art. 24a ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przez ich błędną wykładnię, skutkującą wadliwym przyjęciem, że osoby pobierające rentę rodzinną jako świadczenie korzystniejsze, lecz mające zarazem ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu w okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, o której mowa w art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, także po uzyskaniu wieku emerytalnego, którą to emeryturę w przypadku pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy zamiast

renty rodzinnej uzyskaliby z urzędu na mocy art. 27a w związku z art. 24a ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Powołując się na tak sformułowany zarzut, skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i „oddalenie decyzji organu rentowego w całości”, a ponadto o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującej się zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych za postępowanie kasacyjne, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu Sądowi orzeczenia o kosztach postępowania wywołanego skargą kasacyjną, w tym o kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpatrywana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest nieuzasadniona.

Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącej, Sąd Apelacyjny prawidłowo zastosował bowiem powołane w podstawie zaskarżenia przepisy prawa materialnego do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, który był zresztą bezsporny, a nadto, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., wiąże Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym.

Należy w związku z tym przypomnieć, że skarżąca już od 1987 r. ma ustalone prawo do stałej renty z tytułu inwalidztwa III grupy, która na podstawie art. 10 ust. 3 ustawy z dnia 28 czerwca 1996 r. o zmianie niektórych ustaw o zaopatrzeniu emerytalnym i o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 100, poz. 461), od dnia 1 września 1997 r. stała się z mocy prawa rentą z tytułu niezdolności do pracy. Wpłata tego świadczenia została jednak wstrzymana przez organ rentowy (na podstawie art. 71 ust. 1 w związku z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, stanowiącego odpowiednik obecnie obowiązującego art. 98 ust. 1 w związku z art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach) ze względu na przyznanie skarżącej, na jej wniosek z dnia 14 września 1990 r., prawa do renty rodzinnej, którą skarżąca

pobierała w całym spornym okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, to jest w okresie od dnia 18 listopada 1997 r. do dnia 25 stycznia 2011 r.

W okresie do dnia 31 grudnia 2007 r. sytuację prawną skarżącą określał art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4 (a zatem między innymi osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą), mające ustalone prawo do emerytury lub renty, podlegały dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Na podstawie art. 2 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz. 1412), do art. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych został jednakże dodany - z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2008 r. - ust. 4c w brzmieniu: osoby prowadzące pozarolniczą działalność, o której mowa w art. 8 ust. 6 pkt 1, mające ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym do czasu ustalenia prawa do emerytury. Konsekwencją wprowadzenia tego przepisu było zaś to, że od dnia 1 stycznia 2008 r. osoby prowadzące działalność gospodarczą mogły nadal podlegać dobrowolnie ubezpieczeniom społecznym tylko wówczas, gdy miały ustalone prawo do emerytury lub renty innej niż renta z tytułu niezdolności do pracy (np. renty rodzinnej).

Wypada również dodać, że użyty w omawianych przepisach zwrot „mające ustalone prawo” do świadczeń z ubezpieczeń społecznych musi być utożsamiany z przyznaniem tego prawa decyzją organu rentowego. Nie chodzi więc w nim o spełnienie *ex lege* ustawowych przesłanek prawa do świadczenia, lecz o realizację tego prawa po uprzednim złożeniu w organie rentowym stosownego wniosku o jego przyznanie (szerzej na ten temat: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14, LEX nr 1567460 i powołane tam orzecznictwo).

Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności niniejszej sprawy, Sąd Najwyższy stwierdza zatem, że choć skarżąca w spornym okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej była uprawniona do renty rodzinnej i świadczenie to pobierała, to jednak miała równocześnie ustalone prawo do stałej

renty z tytułu niezdolności do pracy, co sprawiało, że jej sytuacja prawna od dnia 1 stycznia 2008 r. wypełniała hipotezę art. 9 ust. 4c, a więc - jak trafnie przyjęły Sady *meriti* - podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. W stosunku do skarżącej występował bowiem określony w art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach (a wcześniej w art. 69 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin) zbieg u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w tej ustawie, który rodził tylko ten skutek, że było jej wypłacane jedno z tych świadczeń – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego. Zbieg ten nie pociągał za sobą natomiast utraty prawa do świadczenia, z którego wypłaty ów zainteresowany zrezygnował.

Bez wpływu na obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 9 ust. 4c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych pozostawała też okoliczność, że skarżąca w spornym okresie osiągnęła powszechny wiek emerytalny, co zgodnie z art. 27a ustawy o emeryturach i rentach powinno doprowadzić do przyznania jej przez organ rentowy z urzędu emerytury. Powołany przepis zawiera bowiem dwa warunki, z których pierwszy, wynikający wprost z brzmienia tego przepisu, stanowi o przyznaniu emerytury zamiast „pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy”, a zatem renty faktycznie wypłacanej, drugi natomiast wynika z mającego odpowiednie zastosowanie art. 24a ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach. Przepis ten stanowi, że emeryturę przyznaje się od dnia osiągnięcia przez rencistę wieku uprawniającego do emerytury, a w przypadku gdy wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy była wstrzymana – od dnia, od którego podjęto jej wypłatę. Oba wymienione warunki spełnia więc jedynie rencista pobierający rentę z tytułu niezdolności do pracy w dacie osiągnięcia wieku emerytalnego. Dlatego tylko w odniesieniu do takiego rencisty organ rentowy wydaje z urzędu decyzję przyznającą mu emeryturę od dnia osiągnięcia wieku emerytalnego. Rencista mający ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, który nie pobiera tego świadczenia wskutek wstrzymania jego wypłaty, może natomiast nabyć prawo do emerytury po osiągnięciu wieku emerytalnego dopiero od dnia, od którego podjęto wypłatę renty na jego rzecz, a to - stosownie do art. 135 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach - następuje dopiero po złożeniu

wniosku w tym przedmiocie i nie wcześniej niż od miesiąca, w którym taki wniosek zostanie zgłoszony.

W okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy skarżąca bez wątpienia takiego wniosku jednak nie zgłosiła, co powodowało, że nie spełniła opisanych wyżej warunków umożliwiających przyznanie jej z urzędu emerytury zamiast renty z tytułu niezdolności do pracy. To z kolei musiało prowadzić do wniosku, że w całym spornym okresie miał w stosunku do niej zastosowanie art. 9 ust. 4c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, z którego wynika obowiązek podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, mające ustalone decyzją organu rentowego prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc